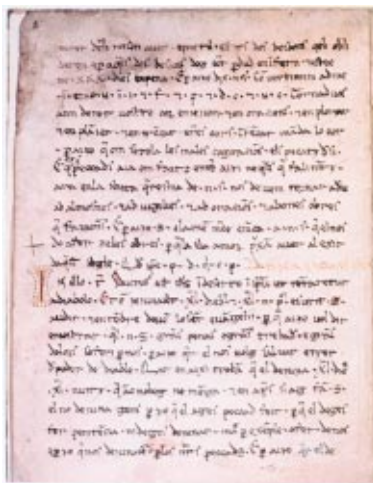

Una veu pròpia i mil·lenària

Les Homilies d'Organyà (s. XII), primer document literari català; es conserva a la Biblioteca Nacional de Catalunya

Ramon Llull (Palma de Mallorca, 1232-1316), primer gran escriptor en llengua catalana, és l'autor de les obres Llibre d'Evast e Blanquerna i Llibre d'Amic e Amat

Llengua del poble, la cultura i l'Administració

Els primers textos escrits en català coneguts actualment són fragments de la versió catalana del *Forum Iudicum* i el sermonari *Les Homilies d'Organyà*, tots dos del segle XII. El català va tenir una considerable expansió com a llengua de creació i de govern (Cancelleria Reial) entre els segles XIII i XVI, temps en què la corona catalanoaragonesa va estendre els seus dominis per la Mediterrània, a Sicília, Sardenya, Nàpols i fins i tot a Atenes. Entre les obres literàries de relleu universal d'aquest període es poden esmentar les de Ramon Llull, contemporani de Dant, les quatre *Cròniques*, les obres de Francesc Eiximenis, Anselm Turmeda, Bernat Metge, Ausiàs Marc o el *Tirant lo Blanc*, considerada com la primera novel·la moderna de la literatura occidental. També són en català els grans textos legislatius d'aquest temps, com són els *Furs de València*, els *Costums de Tortosa*, els *Usatges* o el *Llibre del Consolat de Mar*, recull de lleis de comerç marítim que s'aplicaren a tota la Mediterrània fins al segle XVIII. La relació amb Itàlia comportà que una de les primeres traduccions conegudes de la *Divina Comèdia* fos la catalana d'Andreu Febrer i que també es traduïssin al català grans obres de la literatura del moment, com és el cas del *Decameró*.

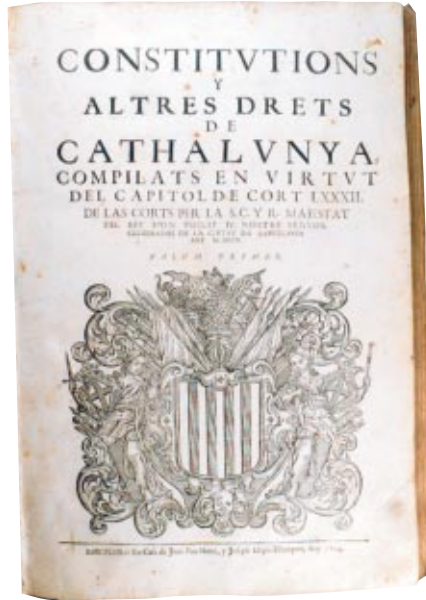
El Tirant lo Blanc, de l'escriptor Joanot Martorell (Gandia, 1413/1415-1468), és l'obra cabdal del segle d'Or de les lletres catalanes

Portada del Llibre del Consolat de Mar, compilació de lleis marítimes i mercantils redactada el segle XIV i traduïda a diverses llengües

Portada de les Constitucions i altres drets de Catalunya (1704), recopilació en català de les lleis vigents al Principat poc abans de la pèrdua de la llibertat

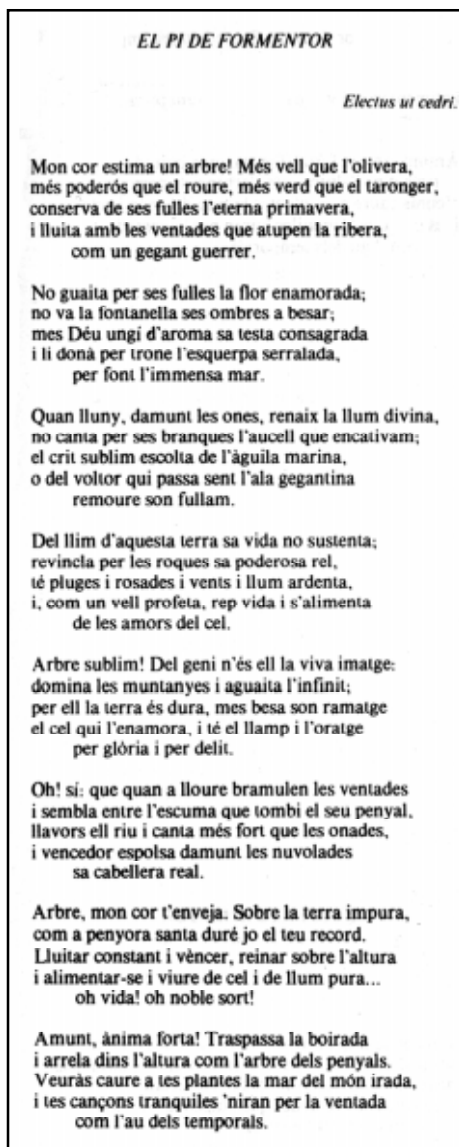
Els goigs, com aquest en honor de la Mare de Déu de Montserrat (s. XVII), són una mostra de la devoció i la literatura popular

El període de la decadència literària

Tot i que la llengua catalana va tenir un accés precoç a la impremta –com demostra el fet que el 1474 ja apareix el primer llibre imprès en català, *Les trobes en llaors de la Verge Maria*–, en els segles del Renaixement i el barroc va viure una etapa de decadència pel que fa a la literatura culta. Malgrat això es mantingué com a llengua de la legislació i de l'Administració, i com a única llengua popular. D'aquest període es pot destacar l'obra de Josep Vicenç Garcia i Francesc Fontanella a Catalunya, Joan Ramis a Menorca, i Lluís Galiana a València.

Després de la Guerra dels Segadors (1640-1659), les terres del nord de Catalunya foren cedides a la corona francesa i, immediatament, el català va ser prohibit a l'educació i en els usos oficials. En la Guerra de Successió a la corona d'Espanya (1704-1714) els territoris de l'antiga corona d'Aragó prengueren partit a favor de l'arxiduc Carles i lluitaren al costat de les potències aliades. Per això, després de la derrota d'Almansa (1707) i de la presa de Barcelona (1714) i de Mallorca (1715), els territoris de parla catalana perderen les institucions pròpies i el català va ser exclòs de la legislació i de l'Administració de justícia i municipal, de l'ensenyament i de la documentació notarial i de comerç.

El pi de Formentor, poema de l'autor mallorquí Miquel Costa i Llobera, que ha esdevingut un símbol de l'estima a la terra

La Renaixença i la recuperació de la llengua

Coincidint amb els moviments del romanticisme i del nacionalisme a tot Europa, la llengua catalana va viure una rica Renaixença literària, l'inici de la qual se sol situar simbòlicament amb la publicació de l'oda *La Pàtria* (1833) de Bonaventura Carles Aribau, i que va tenir continuïtat amb la producció poètica, teatral i narrativa de molts autors de Catalunya, les Illes Balears i el País Valencià.

A la segona meitat del segle XIX, aquest moviment va donar obres de nivell universal i d'un gran èxit popular com són les de Jacint Verdaguer, autor dels poemes èpics *L'Atlàntida* i *Canigó*; Àngel Guimerà, que va atorgar nivell literari al teatre nacional amb obres com *Terra Baixa*; Narcís Oller, autor de novel·les d'una gran modernitat, com és el cas de *La febre d'or*. Santiago Rusiñol, Joan Maragall, Ignasi Iglésias, Víctor Català, Miquel Costa i Llobera, Joan Alcover, Joan Salvat-Papasseit, que va incorporar l'ús dels cal·ligrames, Josep Sebastià Pons i Bartomeu Rosselló Pòrcel són alguns dels autors més populars del primer terç del segle XX.

Paral·lelament s'iniciaren estudis sobre la llengua i s'elaboraren diccionaris (com els de Pere Labèrnia, Pere Antoni Figuera, Josep Escrig o Marià Aguiló), tractats de barbarismes i ortografies (com els dels mallorquins Antoni Cervera i Joan Josep Amengual o el barceloní Josep Balari), que són el precedent immediat de la normativització moderna iniciada a començaments del segle XX.

Coetàniament, el català s'introdueix a la premsa diària i periòdica de tot el territori, tant d'abast nacional com local i comarcal, amb diaris com *La Renaixença*, *El Poble Català*, *La Veu de Catalunya* i, més tard, *La Publicitat* i *El Matí*, i revistes com *La Ignorància*, *El Mole*, *L'Avenç*, i d'altres.

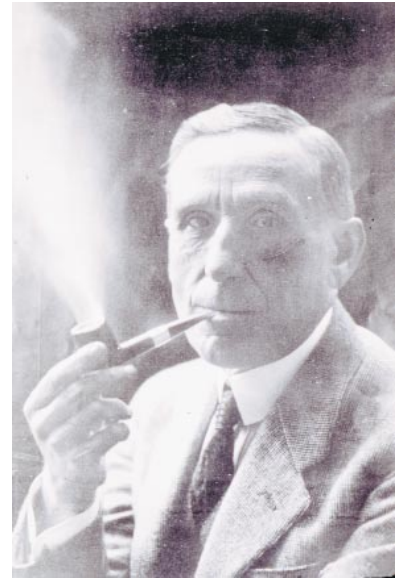

Edició del poema Canigó de Jacint Verdaguer, escriptor que retornà a la llengua catalana el caràcter literari universal

El 1881 aparegué el primer diari escrit en català, La Renaixença (1881-1905)

Mn. Antoni M. Alcover (Santa Cirga, 1862 - Palma de Mallorca, 1932), una de les figures més representatives quant a la recuperació de la llengua a principi del segle XX

Pompeu Fabra i Poch (Gràcia, 1868 - Prada de Conflent, 1948), inspirador i principal impulsor de la codificació ortogràfica i gramatical de la llengua catalana

La institucionalització del català

A començament del segle XX, a Catalunya el *catalanisme polític* va reivindicar l'ensenyament de la llengua catalana i el seu ús a l'Administració. Des de les institucions de poder local que va controlar i, molt especialment, des de la Mancomunitat de Catalunya, Enric Prat de la Riba va donar un gran suport institucional al català amb la creació de l'Institut d'Estudis Catalans (1907) i de la seva Secció Filològica, el primer president de la qual fou el mallorquí Mn. Antoni M. Alcover, l'impulsor del Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana (1906) i del *Diccionari català-valencià-balear* (1926-1962), obra cabdal de la lexicografia catalana.

El suport de Prat de la Riba i de l'Institut van permetre la institucionalització de la tasca realitzada per Pompeu Fabra entre 1913 i 1930 (Normes ortogràfiques, Gramàtica, Diccionari) amb la qual el català es va dotar d'una normativa unificada i moderna.

La Constitució republicana de 1931 i l'Estatut d'autonomia de 1932 van permetre a Catalunya recuperar la Generalitat, que el català fos declarat llengua oficial i la realització d'una activa política de suport al seu ensenyament. Les Illes Balears i les terres valencianes, en canvi, no arribaren a veure aprovats els seus estatuts d'autonomia.

La dictadura i la persecució de la llengua

Entre els anys 1939 i 1975, durant la dictadura subsegüent a la Guerra Civil, la persecució del català va ser intensa i sistemàtica, sobretot fins al 1962. Es va prohibir l'edició de llibres, diaris o revistes, la transmissió de telegrames i les converses telefòniques en català.

La dictadura franquista va sotmetre la llengua catalana a una persecució política i cultural per imposar el castellà

L'exhibició de pel·lícules era forçosament en castellà i el teatre es podia representar tan sols en aquesta llengua. Les emissions de ràdio i de televisió únicament podien ser en castellà. La documentació administrativa, notarial, judicial o mercantil era exclusivament en castellà i la que es feia en català es considerava nul·la de ple dret. La senyalització viària i la comercial, la publicitat i, en general, tota la imatge exterior del país era en castellà. Una forta immigració procedent de la resta d'Espanya en uns moments en què cap dels territoris de llengua catalana podia oferir estructures urbanístiques i educatives adequades

va fer més difícil, encara, la situació del català.

Malgrat tot, la llengua catalana es va mantenir com a llengua de transmissió familiar tant a Catalunya i les Illes Balears com a la resta de territoris de parla catalana. En aquest temps molts escriptors formats en l'època anterior, alguns d'ells des de l'exili, com Josep Carner, Carles Riba, Josep Maria de Sagarra, Josep Vicenç Foix, Josep Pla, Salvador Espriu, Mercè Rodoreda, Pere Calders, Joan Fuster, Vicent Andrés Estellés o Llorenç Villalonga van escriure obres de gran relleu.

*El segon terç del segle XX les lletres catalanes van comptar amb autors de relleu universal: Llorenç Villalonga, autor de *Mort de dama*; Josep Pla, l'obra completa del qual és un retrat del seu món i del seu temps, i Mercè Rodoreda, autora de *La plaça del Diamant**

L'any 2000 hi havia 10 capçaleres en llengua catalana amb un tiratge conjunt d'uns 175.000 exemplars diaris

Cap a la normalitat

Un cop recuperades les llibertats democràtiques, la Constitució de 1978 reconeix la pluralitat lingüística i estableix que les llengües espanyoles diferents del castellà poden ser oficials d'acord amb els estatuts d'autonomia. Els estatuts de Catalunya (1979) i de les Illes Balears (1983) reconeixen el català com a llengua pròpia d'aquests territoris i la declaren llengua oficial juntament amb el castellà, i també ho ha fet, amb la denominació legal de valencià, el de la Comunitat Valenciana (1982). De manera paral·lela, la Constitució d'Andorra (1993) estableix que el català és la llengua oficial de l'Estat.

A l'empara dels estatuts, els parlaments autònoms de Catalunya, les Illes Balears i la Comunitat Valenciana van aprovar, entre 1983 i 1986, lleis de suport a la llengua catalana, que la introduïren a l'escola, l'administració i els mitjans de comunicació institucionals. L'any 1998 el Parlament de Catalunya va aprovar una nova Llei amb l'objectiu de promoure l'ús del català al món econòmic, les indústries culturals i els mitjans de comunicació privats.

En aquests anys s'han creat mitjans de comunicació entre els quals cal destacar, pel seu elevat grau d'acceptació popular, TV3 i Catalunya Ràdio a Catalunya o el Canal 9 a València i, darrerament, un gran nombre de ràdios i televisions locals a tots tres territoris.

En aquest període el català ha anat recuperant presència a la premsa de manera que actualment hi ha deu diaris en llengua catalana: *Avui*, *El Punt*, *Regió 7*, *Diari de Girona* i *El Nou 9* a Catalunya; el *Diari de Balears* a Mallorca, i el *Diari d'Andorra* i el *Periòdic d'Andorra* al Principat d'Andorra, i les versions catalanes dels diaris *El Periódico* i *Segre*. També són en català trenta setmanaris, un centenar de revistes i més de dues-centes publicacions d'àmbit local.

L'edició en llengua catalana ha arribat a cotes molt altes pel que fa al nombre de títols editats, que cada any s'ha anat incrementant de manera constant. L'any 1999, per exemple, s'editaren 7.492 títols en llengua catalana, amb un total de més de vint milions d'exemplars. A finals d'aquest mateix any, el total de títols disponibles en llengua catalana, segons els registres de l'ISBN, superava els 75.000. L'any 1994, segons un informe de la Unesco, la llengua catalana era la desena llengua més traduïda del món, per llengües de partida.

